

людей в Сумах переважно приватні. Реабілітаційні відділення відкриті як при державних чи комунальних, так і приватних медичних закладах. Реабілітацією учасників війни та осіб постраждалих від бойових дій займаються волонтери та громадські організації.

Висновок. Соціальний захист в умовах війни набуває особливого значення. Система закладів та установ соціального захисту Сумського району в цілому забезпечує потреби населення у з різних видах соціальної допомоги. Протягом останніх років органи соціального захисту значно розширили перелік соціальних послуг, направлених не лише на надання грошових виплат чи матеріальної допомоги, а й на соціальний супровід осіб та сімей у складних життєвих ситуаціях. Суттєва увага приділяється реабілітації інвалідів, учасників бойових дій та осіб, постраждалих від війни.

Список використаних джерел

1. Управління соціального захисту населення Сумської районної державної адміністрації (sumy.sm.gov.ua) (дата звернення 18.10.2023)
2. Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua) (дата звернення 18.10.2023)
3. Функції держави у соціальному захисті (wikipedia.org) (дата звернення 18.10.2023)
4. Соціальний захист.docx (kmi.gov.ua) (дата звернення 18.10.2023)
5. Географія Сумської області: особливості природи, соціально-економічного розвитку та раціонального природокористування : колективна монографія / За заг. ред. А. О. Корнуса. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2021. 212 с.
6. Скиба О.О., Корнус О.Г., Тонкопей Ю.Л., Корнус А.О. Державна політика в сфері громадського здоров'я в період пандемії COVID-19 як фактор сталого соціально-економічного розвитку. Україна. Здоров'я нації. 2022. № 1(67). С. 27-3. doi: 10.24144/2077-6594.1.1.2022.254632

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО СУМСЬКОГО РАЙОНУ

Любима М.Є.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Сільське господарство – це важлива та перспективна галузь економіки Сумського району. Забезпечення населення доступними і якісними продуктами, створення сировинної для харчової та легкої промисловості, значна частка в експортному потенціалі роблять сільське господарство одним з ключових елементів економічної та продовольчої безпеки держави. Однак в галузі існує багато невирішених проблем. Війна, економічна і політична нестабільність, відсутність належної підтримки з боку держави спричиняють негативні тенденції, які спостерігаються в аграрному секторі вже протягом тривалого часу. До складу Сумського району входить 16 громад, кожна з яких має своє

господарство. Сукупність цих господарств в цілому становить економіку всього району. Традиційно її слід розглядати за трьома секторами: первинний – сільське і лісове господарство та добувна промисловість; вторинний – переробна промисловість; третинний – сфера послуг.

Важливість вивчення сучасного стану сільського господарства Сумського району зокрема і Сумщини в цілому, тенденцій і перспектив його розвитку, підсилюється тими економічними проблемами, перед якими постала Україна в умовах війни. Значна частина сільськогосподарських угідь на півдні та сході України вилучено з продуктивної діяльності внаслідок окупації та бойових дій. Отже, аграрне навантаження лягло на інші регіони. Крім того, відчуваються наслідки кліматичних змін, в результаті чого змінюється структура посівів сільськогосподарських культур. Всі ці особливості треба враховувати при плануванні повоєнного відновлення України.

Вивченням сучасного стану сільського господарства Сумської області та районів займався А. Корнус, проблемні аспекти агропромислового комплексу вивчають З. Герасимів, Л. Мельник, О. Шубравська, П. Саблук та ряд інших науковців.

Сільське господарство Сумського району представлене двома основними напрямками: рослинництво і тваринництво [1, 2].

Рослинництво на території району має всі передумови для ефективного функціонування. Агрокліматичні умови сприятливі для вирощування більшості сільськогосподарських культур. Продукція рослинництва створює не лише продукти харчування для населення, а й кормову базу для тваринництва. Крім того, продукція рослинництва має значний експортний потенціал.

Основна частка посівних площ припадає на зернові і технічні культури. До зернових відносяться пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, просо, сорго, гречка. Основними технічними культурами є соняшник, ріпак, соя.

Серед зернових культур за обсягом посівних площ провідне місце займає кукурудза. Слід зауважити, що посівні площі кукурудзи зростають, натомість площі, відведені під пшеницю та ячмінь здебільшого зменшуються. Жито на території району практично не вирощується, що пов'язано з агрокліматичними умовами (жито холодостійке і менш продуктивне, тому вирощування пшениці рентабельніше). Так, у 2021 році кукурудза вирощувалася на площі 119460 га, що становить 105% до 2020 року та 67,9% від усієї площі, відведеної під посіви зернових і зернобобових культур. Урожайність кукурудзи у 2021 році склала 62,4 ц/га. Пшениця вирощувалася на 48030 га, що на 6% більше, ніж у 2020 році та 27,3% від усієї площі під зернові культури. Урожайність пшениці становила 45 ц/га. В районі вирощують переважно озиму пшеницю, її площа у 2021 році була

47110 га (98% від загальної площі пшениці). Площа ячменю скоротилася на 33% у порівнянні з 2020 роком і становила 3503 га при урожайності 42 ц/га.

Основною технічною культурою є соняшник. У 2021 році соняшник вирощували на площі 70697 га, що на 7% менше, ніж у 2020 році. Урожайність склала 29 ц/га. Значно зросла в порівнянні з 2020 роком площа ріпаку. Його вирощували на 3910 га, що складало 256,8% до 2020 року. Ріпак також вирощують здебільшого озимий – 3088 га або 79% від загальної площі ріпаку.

Сумський район є одним з найбільших осередків вирощування гречки та сої в області. Середня урожайність гречки становила 12 ц/га, сої 26,5 ц/га. Високою є урожайність зернобобових культур – 30-35 ц/га.

Вирощування цукрового буряку майже припинилося.

Понад усе виробництво овочів в області сконцентроване на землях сільськогосподарських підприємств Сумської міської ОТГ та власне району. Це цілком логічно, оскільки м. Суми є найбільшим населеним пунктом не лише району, а й області, отже має значну потребу в овочевій продукції для мешканців та має розвинену інфраструктуру для тепличного господарства.

Вирощування плодів і ягід не є галуззю спеціалізації Сумщини, найбільші насадження є в Охтирському і Конотопському районах, в Сумському районі вони вирощуються переважно в приватних домоволодіннях. Товарне виробництво представлене мало.

Тваринництво є важливою галуззю в структурі сільського господарства, оскільки забезпечує населення повноцінними продуктами харчування, підвищує зайнятість населення в сільській місцевості, використання пасовищ позитивно впливає на загальний екологічний стан території.

Природно-кліматичні умови Сумського району дозволяють забезпечити тваринництво якісними кормами в достатній кількості. В літній період можливий випас, в тому числі цілодобовий, в зимово-стійловий період – відгодовування такими кормами як силос, сіно, сінаж, концентровані корми.

В Сумській області загалом і в районі зокрема зосереджений значний потенціал науковий потенціал тваринництва, представлений Інститутом сільського господарства Північного Сходу Національної академії аграрних наук, Сумський національним аграрним університетом, племінними підприємствами та репродукторами. З 15 господарств, які мають статус суб'єктів племінної справи, 9 розташовані в Сумському районі.

Основною галуззю тваринництва в Сумському районі є скотарство, яке забезпечує населення молоком і м'ясом, землеробство – органічними добривами, а промисловість – сировиною. Скотарством займаються як сільськогосподарські підприємства та і приватні домоволодіння, які переважно виробляють молоко на реалізацію.

Однак, попри сприятливі умови, поголів'я великої рогатої худоби в районі скорочується. Так, на 01.01.2022 року кількість ВРХ в районі становила 14641 голів, що склало 94,5% до 2021 року, з них корів – 6310 голів (92,1% до показника 2021 року). За чисельністю голів Сумський район посідає друге місце в області поступаючись лише Конотопському. Валовий надій молока за 2021 рік склав 369258 л, що на 5,3% менше, ніж у 2020 році.

Свинарство є другою за значенням галуззю тваринництва в районі, на яку припадає третина загального виробництва м'яса в області та районі. Сумський район є лідером в області за поголів'ям свиней. Разом з тим слід відмітити, що поголів'я свиней в Сумському районі також скорочується. На 01.01.2022 року в Сумському районі утримувалося 38282 голів свиней, що на 12,3% менше, ніж на 01.01.2021. Великим господарством, яке утримує близько 2500 голів свиней, є ТОВ «Краснопільський ММК»

Вівчарство попри всю невибагливість галузі до кормової бази в Сумському районі розвинене мало. Ряд сільгосппідприємств займають вівчарством. Це товариство з обмеженою відповідальністю виробниче підприємство "Волна", товариство з обмеженою відповідальністю "Ворожбалатінвест", фермерське господарство "Армак плюс". Єдине підприємство в районі, яке займається розведенням кіз – це сільськогосподарський виробничий кооператив «Сумщина». При цьому загальна кількість кіз зростає. Це пов'язано з меншою кількістю кормів та простішим утриманням цих невибагливих тварин.

Перший Сумський племінний кінний завод, що у с. Патріотівка колишнього Лебединського району, спеціалізується на розведенні української верхової та орловської рисистої порід коней. В цьому випадку вирощування коней поєднується з рекреаційно-туристською діяльністю.

В Сумському районі найчисельніше поголів'я свійської птиці в області. На 01.01.2022 в районі нараховували близько 1 млн. голів птиці, що на 16% більше ніж на 01.01.2021 року. Значний внесок у таку чисельність робить ТОВ «АВІС-Україна», ТОВ "ІНДИЧКА", фермерське господарство «НАТОН». Також велика кількість домашньої птиці утримується в домогосподарствах. На 01.01.2022 в районі налічувалося 10 підприємств, які основним видом діяльності заявляють розведення свійської птиці.

В Сумському районі розвивається бджільництво. 90% пасік зосереджені в домогосподарствах населення. Виробництвом меду в Сумському районі займаються такі підприємства як ТОВ «Агрофірма «Псьол», фермерське господарство «Вікторія», ПП «Надь».

Висновок. У зв'язку з кліматичними змінами та попитом на ринку сільськогосподарської продукції зростають площі, відведені під кукурудзу, соняшник та ріпак, натомість скорочуються площі пшениці та ячменю.

Періодичне зростання посівних площ, відведених під традиційні зернові культури, не порушує тенденції щодо загального зменшення площі пшениці та ячменю. У тваринництві спостерігається тенденція до скорочення чисельності поголів'я практично у всіх підгалузях, окрім птахівництва та бджільництва. Ці тенденції можуть негативно позначитися на продовольчій безпеці держави в нинішніх умовах.

Список використаних джерел

1. Корнус А. О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження): монографія / А. О. Корнус; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 100 с.
2. Корнус А. О. Атлас сільського господарства Сумської області [Електронний ресурс]: географічний атлас ; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; Сумський відділ Українського географічного товариства. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. ISBN 978-966-698-278-3.
3. Шубравська О.В. Інноваційні трансформації агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії / О.В. Шубравська // Економіка і прогнозування. 2010. № 3. С. 90–102.
4. Головне управління статистики в Сумській області URL: <http://sumy.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 19.10.2023).

ГЕОПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВНА КАТЕГОРІЯ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Овсійко С.С.

Степанівський ліцей Степанівської селищної ради Сумського району
Сумської області,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

В наукових колах існує думка про те, що кожна наука повинна мати своє основоположне поняття, яке поєднує в єдине ціле всі терміни і категорії цієї науки. Для біології таким поняттям є клітина, в хімії – молекула, у фізиці – атом. Географія як наука виділяється серед інших своїм просторовим підходом. Філософське бачення визначає простір як категорію, що охоплює множину об'єктів та явищ, між якими існують взаємозв'язки.

Суспільна географія розглядає простір як множину територіальних об'єктів, що утворюють складну систему геопросторових зв'язків та відношень [7].

Вивченням просторової або територіальної організації суспільства займалися в ХІХ-ХХ століття такі зарубіжні вчені як В. Кристаллер, А. Льош,